

них збитків суспільству, на відміну від дійсно небезпечних кримінальних і насильницьких елементів організованої злочинності. Від цього залежатиме не тільки успіх боротьби зі злочинністю, але й істотно підвищаться потенційні можливості прискорення економічного, соціального і духовного відродження України.

З метою легалізації економіки України, тобто переходу її в легальну, офіційну економіку, необхідно реалізувати комплекс конкретних заходів. По-перше, необхідно провести економіко-правову інвентаризацію з подальшою відповідною декриміналізацією більшості з існуючих проявів так званих "тіньових" правопорушень залежно від оціночного визначення їхньої соціально-економічної небезпеки. Необхідно зазначити, що основним напрямом тут повинен стати такий підхід, за яким переслідування, покарання і утримання вартісно-майнової компенсації може бути застосоване до тих конкретних підприємств, які своїми шахрайськими протиправними діями завдали реальних збитків своїм партнерам, клієнтам.

По-друге, потрібно усунути існуючі дискримінаційні елементи, що на цей час мають місце в чинному законодавстві, та підвищити ефективність захисту прав власності й інтересів підприємців з боку законодавчої, виконавчої, судової влади. Тут необхідно відзначити, що процес удосконалення кримінального законодавства сьогодні значно відстає від розвитку приватних форм власності та підприємництва. Вбачається, що широкий доступ суб'єктів приватної підприємницької діяльності до надзвичайно потужних і ще не задіяних потенційних можливостей державного правового захисту особистих майнових прав може стати достатнім символом і необхідним гарантом полегшення процесу легалізації "тіньової" економіки. Для захисту майнових прав і комерційних інтересів приватної форми власності та для масового залучення учасників тіньової економіки до легалізації своєї підприємницької діяльності, необхідно також посилити законодавчу і організаційно-процедурну базу.

По-третє, необхідно значно спростити і істотно скоротити кількість державних інстанцій, а також кількість обов'язкових візитів підприємців до державних установ і організацій для реєстрації та виконання багаторазової звітності, податкових платежів та інших бюрократичних вимог. Насамперед, потребують подальшого реформування та чіткого законодавчого регулювання ті сфери діяльності, які найбільше впливають на розвиток "тінізації" економіки. Серед них можна виділити:

- видачу різного роду ліцензій, дозволів, обмежень на імпорт, паспортів, банківських ліцензій, оформлень митної документації;
- здійснення цінового контролю;
- визначення виконавців державних замовлень;
- надання субсидій, пільгових кредитів, податкових пільг;
- проведення різного роду розрахунків тощо.

Тобто на порядку денному гостро стоїть питання оптимальної економіко-правової дерегуляції підприємницької діяльності у приватному секторі економіки.

По-четверте, необхідно також налагодити організаційно кадрову роботу з метою підвищення рівня професіоналізму, цивілізованості державного апарату та посилення його відповідальності за проявлення неухважного і некоректного відношення до підприємств усіх форм власності, тобто створити правове поле відносин державних службовців і підприємців.

Вважаємо, що реалізація викладених заходів дозволить значною мірою локалізувати, а у подальшому і істотно обмежити "тіньову" економічну діяльність і використати "тіньові" капітали в інтересах розвитку національної економіки України. Кінцева ж ефективність подолання "тінізації" економіки можлива тільки за умови суспільної злагоди, соціальної стабільності, зміцнення довіри громадян до всіх гілок влади в Україні.

УДК 338.98:301

*Проф. М.Г. Адамовський, канд. техн. наук;
доц. І.П. Магазинникова, канд. екон. наук – УкрДЛТУ*

МОНІТОРИНГ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ВИТРАТ НА ОСВІТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИПУСКНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розкриваються цілі та принципи розробки і використання моніторингу особистісно-професійного розвитку випускника навчального закладу. Моніторинг є засобом індивідуалізації процесу підготовки фахівця для підвищення результативності навчання за рахунок періодичного внесення обґрунтованих коректив, що зумовлені змінами на ринку праці. Моніторинг підготовки фахівців розглядається як найбільш ефективний засіб діагностики і складова соціальної технології підвищення рівня соціальної захищеності випускника. Гнучке та оперативне реагування на зміни ситуації на ринку праці дозволяє збільшити продуктивність витрат на підготовку фахівців за державним замовленням.

Prof. Dr. M.G. Adamovskyy, Doc. I.P. Mahazunshchykova – USUFWT

The monitoring of specialists training as a cure for increasing the productivity of outlays on education and social protection of educational institution graduates

Goals and principles of the working out and using the monitoring of self-professional development of the educational institution graduates are finding out. Monitoring is a means for individualization of specialist training process aiming to increase the effectiveness of study for the account of the periodical introduction of grounding amendments, which are calumniated by changes on the labor market. Monitoring of specialists training is considered to be the most effective cure for diagnostic and the main component of the social technology for increasing the graduates' social protection level. Flexible and quick reaction on the changes of situation on the labor market gives the possibility to increase the productivity of outlays on the training of specialists according to state order

У сучасному суспільстві освіта глибоко інтегрована до його структури і поступово перетворюється в соціальний інститут, який визначає успішність функціонування усієї соціальної системи. Засновник теорії постіндустріаль-

ного суспільства Д. Белл назвав освіту вісью, навколо якої суспільство структурується [1].

Динамічний взаємозв'язок між освітою та економічною, політичною і соціокультурною складовими розвитку суспільства можна простежити на прикладі трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні протягом останнього десятиліття, коли вона здобула незалежність та обрала шлях ринкових перетворень. Різка зміна політичного курсу, економічна криза та соціальні реформи викликали деформації у структурі національної системи освіти, негативно позначилися на основних параметрах її функціонування.

Водночас, світова практика засвідчує, що змінена система освіти здійснює безпосередній вплив на всі компоненти суспільного розвитку, у довготривалому часовому вимірі компенсуючи або ще більш поглиблюючи кризову ситуацію. Збалансований же розвиток системи освіти зумовлює прогрес у розвитку суспільства, підвищує конкурентоспроможність нації у всіх сферах її життєдіяльності, виступає гарантом національної безпеки, консолідує суспільство [2].

Враховуючи зростання ролі освіти, Україна законодавчо закріпила її пріоритетність у сфері соціально-економічного, духовного, культурного розвитку нашого суспільства. За роки незалежності у цілому сформовано правове поле функціонування національної системи освіти, її потенціал послідовно зростає: за останні десять років удвічі збільшилась кількість вищих навчальних закладів, у півтора – кількість студентів. Якщо у 1990 році на 10 тис. чоловік населення у нас припадало 167 студентів, то у 2001 році цей показник дорівнює 285. За цим показником, який використовується для міжнародного порівняння освітніх потенціалів країн, ми вже перевищуємо середнє світове значення (143) і поступово наближаємося до показника розвинутих країн (411) [3].

Підвищення освітнього рівня населення, підготовка висококваліфікованих фахівців вимагають значних витрат, джерела яких за останні роки урізноманітнилися – крім державних коштів для функціонування та розвитку освіти активно залучаються фінанси юридичних та фізичних осіб. У процесі інтеграції національної системи освіти до світового освітнього простору значно розширилися взаємозв'язки освітніх закладів з міжнародними урядовими та громадськими організаціями, програмами, фондами, які надають фінансову, інформаційну, організаційну підтримку установам освіти, студентам та педагогам, фінансують програми наукового забезпечення реформування системи освіти.

Разом з тим, основним джерелом фінансування розвитку національної системи освіти залишається державний бюджет, хоча реальні державні витрати на освіту за останні десять років знизилися майже у 4 рази.

За даними ЮНЕСКО, зниження витрат держави на освіту до 3,5 % ВВП неодмінно викликає деградацію системи національної освіти, руйнування її інфраструктури, а для нормального розвитку цієї системи витрати мають становити не менше 5 % ВВП [4]. В Україні у 2000 році витрати на освіту становили 3,1 % ВВП. Якщо у розвинутих країнах на підготовку одно-

го студента в університеті витрачається коло 6 тис. доларів, то у нас – близько 300 доларів [5].

Недостатні обсяги державного фінансування розвитку освіти негативно позначаються на якості підготовки фахівців, попри це, серйозною проблемою є низька продуктивність державних витрат на освіту.

У теоріях людського капіталу [6, 7] освіта розглядається як форма інвестицій у його розвиток. Ефективність вкладених в освіту коштів визначається мірою застосування на ринку праці здобутих випускниками навчальних закладів у процесі навчання знань, навичок та вмінь. Отже, витрати держави на освіту не можна вважати продуктивними, якщо зміст та обсяги отриманих молодими фахівцями знань не відповідають об'єктивним потребам суспільного виробництва.

Наша система освіти, на жаль, ще не здатна гнучко і мобільно реагувати на зміну ситуації на ринку праці, на запити регіональних ринків праці щодо фахівців з вищою освітою. Підтвердженням цього факту є дані про ступінь реалізації освітньо-професійного потенціалу випускників вищих навчальних закладів: впродовж останніх п'яти років тільки третині випускників вдалося знайти після завершення навчання роботу за спеціальністю. За обсягами нереалізованого освітньо-професійного потенціалу випускників ВНЗ третього-четвертого рівнів акредитації Міністерства освіти і науки України, котрі підготовлені за державними замовленнями впродовж 1997-1999 рр., найнижчі показники з тенденцією до подальшого зниження характерні для випускників педагогічних та технологічних навчальних закладів. Важливо відзначити, що за даними соціологічних досліджень, ті випускники, які потрапили до категорії тимчасово незайнятого населення, переважно орієнтуються на зміну спеціальності (21,4 % з числа опитаних) та професійну перепідготовку (41,9 %) або на пошук роботи за кордоном (37,5 %) [5]. Наведені дані яскраво засвідчують неефективність витрачання значної частини державних коштів на підготовку фахівців.

Нова філософія освіти і національна освітня політика повинні не тільки гарантувати високу продуктивність дефіцитних державних вкладень у розвиток людських ресурсів, а й забезпечити соціальний захист молоді як однієї з найбільш вразливих верст населення країни.

В умовах інноваційного розвитку соціальний захист молоді набуває принципово нових рис, пов'язаних з перенесенням акценту з надання гарантованих упродовж всього життя людини форм соціальної підтримки на адресну соціальну допомогу та піднесення ролі самої людини у формуванні власних життєвих обставин. Інноваційний розвиток, таким чином, передбачає розкріпачення внутрішньої ініціативи особистості, її готовність ефективно діяти у новому, конкурентному середовищі, здатність успішно адаптуватись до динамічних реалій сьогодення. З'ясування необхідних умов формування зазначених якостей на рівні соціально типових характеристик передбачає розробку та впровадження у практику відповідних управлінських структур соціальних технологій, спрямованих на піднесення рівня соціального захисту. Враховуючи те, що для випускників вищих навчальних закладів однією з

найбільш гострих проблем є проблема працевлаштування, актуальність розробки соціальної технології підвищення рівня соціальної захищеності вступників вищих навчальних закладів на сучасному ринку праці не викликає сумнівів.

Метою розробки технології є підвищення рівня соціальної захищеності випускника вищого навчального закладу шляхом створення нормативно-правових, організаційних, навчально-методичних та психолого-педагогічних умов формування конкурентоспроможних на ринку праці професійних та особистісних якостей випускника, які сприятимуть його раціональній зайнятості, успішній адаптації до трудової діяльності та стимулювання особистої ініціативи у випадку безробіття.

Досягнення даної мети потребує реалізації певних дослідницьких цілей і задач, серед яких однією з найбільш важливих є розробка та запровадження у практику управління навчальним процесом моніторингу підготовки фахівців у конкретному навчальному закладі, що здійснюється дослідницьким колективом УкрДЛТУ.

Розробка моніторингу – комплексу наукових засобів оперативного спостереження, аналізу та контролю за змінами стану складних об'єктів, у нашому випадку базується на застосуванні двох важливих методологічних принципів: принципу єдності діяльності та особистості та принципу використання діагностики як засобу розвитку особистості випускника навчального закладу.

Виходячи з першого із зазначених принципів, формування професійних властивостей випускника необхідно відстежувати у їх діяльнісному та особистісному виявах, розглядаючи професіоналізм діяльності як якісну характеристику суб'єкта діяльності, що відображає високу професійну кваліфікацію та компетентність, різноманіття ефективних професійних навиків та вмінь, оволодіння сучасними алгоритмами та способами вирішення професійних задач, алгоритмами вироблення обґрунтованих управлінських рішень, що й дозволяє здійснювати діяльність з високою продуктивністю.

Для забезпечення належного рівня соціальної захищеності випускника на ринку праці ще більш важливим є формування в процесі підготовки професіоналізму особистості як якісної характеристики суб'єкта праці, що відображає високий рівень розвитку професійно важливих якостей особистості, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу та ціннісні орієнтації, що спрямовані на розвиток фахівця. Саме ця складова професіоналізму полегшує адаптацію випускника навчального закладу до умов діяльності, що постійно змінюються. Моніторинг особистісно-професійного розвитку випускника (рис.1) дозволяє відстежувати та аналізувати зміни параметрів його розвитку з урахуванням діяльнісного та особистісного аспектів.

Метою розробки та впровадження моніторингу особистісно-професійного розвитку фахівця є індивідуалізація процесу його підготовки на основі реєстрації та аналізу динаміки формування властивостей для підвищення результативності навчання шляхом внесення у цей процес обґрунтованих коректив.

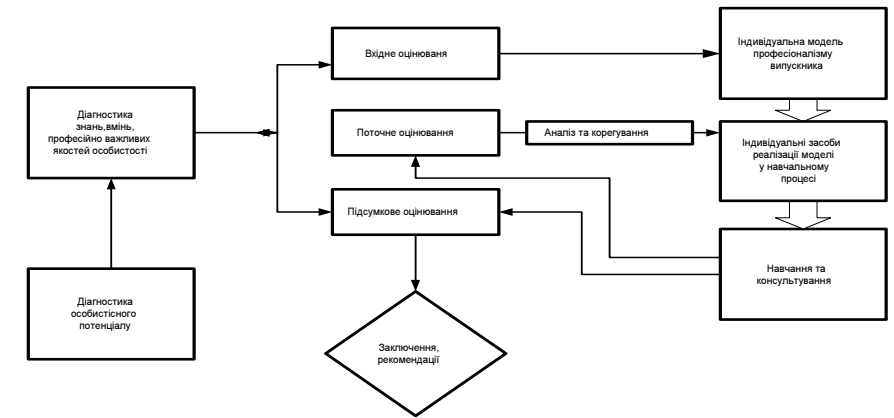

Рис. 1. Моніторинг особистісно-професійного розвитку випускника університету

Як бачимо зі схеми, зображеної на рис. 2, узагальнені результати моніторингу особистісно-професійного розвитку випускників є складовою системи моніторингу підготовки фахівців на факультеті, в університеті. Метою цієї системи є періодичне внесення обґрунтованих коректив у загальну систему підготовки випускників з урахуванням зміни умов професійної діяльності, динаміки ситуації на ринку праці.

Таким чином, за допомогою системи моніторингу, об'єктом якого може бути навчальний заклад як цілісне утворення, факультет або випускник, реалізується другий методологічний принцип – використання діагностики (оцінювання) як засобу розвитку (building evaluation). Тобто дані моніторингу можуть бути використані для оцінки конкурентоспроможності (престижності) навчального закладу, його здатності гнучко і мобільно удосконалювати систему підготовки фахівців з урахуванням вимог ринку, а також для оцінки конкурентоспроможності самого випускника на ринку праці.

Моніторинг підготовки фахівців є складовою соціальної технології підвищення рівня соціальної захищеності випускників університету на ринку праці – це відпрацьована за операціями система дій адміністрації університету, що спрямовуються на формування професіоналізму випускників. Результатом застосування даної технології є формування у випускників гнучких адаптивних властивостей, вміння розробляти та використовувати альтернативні варіанти застосування знань та навиків, здобутих у процесі навчання, переваг вищої освіти відповідно до особистісного потенціалу випускника та ситуації на ринку праці.

РОЗВИТОК ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглядаються проблеми розвитку освіти в Україні, інвестицій в освіту, як одного з напрямку інвестицій в людський капітал. Вказується на необхідність посилення ролі держави в цьому напрямку.

О.М. Мартин, Т.М. Бас – USUFWT

Education development in the context theory of man's capital in transition economics of Ukraine

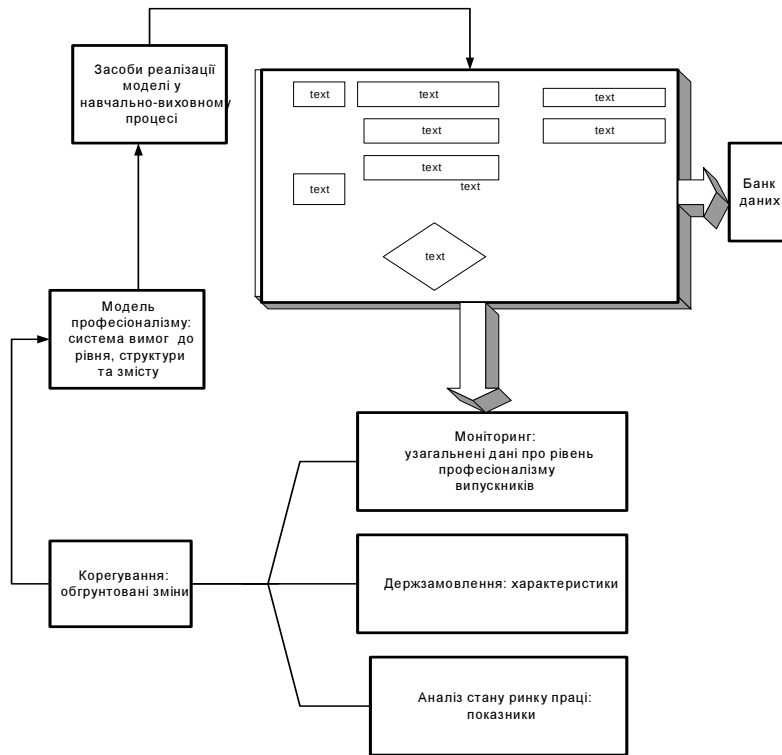
The problems of education development in Ukraine, investments in education as one of investment directions in man's capital are examined in the article. It should be pointed that it is necessary to strengthen the state's role in this direction.

Перехід до ринкової економіки в Україні супроводжується глобальними трансформаційними перетвореннями. Рушійною силою цих перетворень є людина, її особисті інтереси та умови їх ефективного забезпечення. Все інше в економічному середовищі виступає вторинним. Тому аналіз людського капіталу, напрямків інвестування в нього є актуальним для України.

Теорію людського капіталу в західній економічній науці інтенсивно почали розробляти наприкінці 50-х років ХХ століття. Робилися спроби врахувати реальні структурні зрушення, породжені науково-технічною революцією, та виявити роль людини в активізації цих процесів. Визнання економістами того факту, що людський капітал є надбанням кожної нації і виступає основною рушійною силою економічного і соціального прогресу, спричинили посилення інтересу до теорії людського капіталу. Професор Чикагського університету Гері С. Беккер отримав в 1992 році Нобелівську премію за "поширення сфери мікроекономічного аналізу на цілий ряд аспектів людської поведінки та взаємодії, включаючи неринкову поведінку [1]. У розвиток теорії людського капіталу значний внесок зробив і американський економіст Теодор Шульц, лауреат Нобелівської премії. Людський капітал вони розглядають як наявний у кожного запас продуктивних якостей (знань, навичок, здібностей, мотивацій до праці), які використовує людина в процесі виробничої діяльності і, які сприяють зростанню продуктивності праці.

Поняття "людський капітал" означає, що здібності людини, яким вона володіє, набувають форми капіталу і реалізуються повною мірою тільки в умовах розвинутого ринкового господарства. Людський капітал формується і розвивається в результаті інвестицій. Інвестиції в людський капітал – це будь-який захід, спрямований на підвищення кваліфікації і здібностей людини, продуктивності її праці. Це витрати на освіту, витрати на охорону здоров'я, витрати на географічну мобільність робочої сили. Продуктивність праці і відповідно заробітна плата визначається в першу чергу тим, скільки окрема сім'я витрачає на освіту.

В кінці ХХ ст. теорія людського капіталу розглядається в контексті глобалізації світової економіки. Сучасна теорія конкурентних переваг ствер-

Моніторинг - основа операційної моделі підвищення рівня соціальної захищеності випусників університету

Рис. 2. Моніторинг стану підготовки фахівців на факультеті, в університеті

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – М.: Academia, 1999.
2. Fagerlind, Ingemar and Lawrence J. Saha. Education and National Development: A Comparative Perspective (Second Edition). – Butterworth-Heinemann, 1989. – P. 227.
3. Каленюк І. До питання про освітній потенціал країни// Економіка України, 2001, №11. – С. 70-77.
4. Конференція в Женеве – необхідно актуалізувати якість освіти/ <http://www.unesco.ru/news/jeneva2.htm> 03.02.02
5. Семів Л.К., Семів Р.А. Чинники реалізації державної регіональної політики. – У кн. Регіональна політика: методологія, методи, практика/ НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2001. – С. 246-269.
6. Дятлов С.А. Основы теории человеческого капитала. – СПб, 1994.
7. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. – М.: Academia – НАУ, м. Київ, 1998.